

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.72.237-244>

УДК 72.01; 725

Носов Юрій Ігорович,

*аспірант кафедри теорії, архітектури та синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*

yurii.nosov@naoma.edu.ua

<http://orcid.org/0009-0008-0594-180X>

Роздорожнюк Олена Ярославівна,

*кандидат архітектури, доцент кафедри архітектурних конструкцій
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*

olena.rozdorozhniuk@naoma.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-4253-4302>

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація: дослідження присвячене історіографічному розвитку служб швидкого реагування з метою визначення ключових еволюційних етапів і основоположних принципів, які впливають на їх сучасне впровадження. Системи громадської безпеки не відразу постали як комплексні моделі. Протягом більшої частини історії їхнього історичного становлення екстрені служби були роздробленими, часто обмежувались військовими чи специфічними цивільними потребами. Лише за останні 150 років почав формуватися системний підхід до служб екстреної допомоги, який значно зазнав особливо значних змін протягом ХХ століття.

Використовуючи історичні, порівняльні та аналітичні методи, автори досліджують архівні документи та історіографічну літературу, щоб простежити появу та інтеграцію підрозділів швидкого реагування. Основні історичні віхи становлення служб швидкого реагування включають заснування першої інтегрованої станції швидкої допомоги у Відні у 1883 році Яромиром Манді та еволюцію британських, радянських, німецьких, японських, американських і канадських систем надання екстреної допомоги. Кожна архітектурно-планувальна розробка була сформована унікальними геополітичними та технологічними контекстами, що призвело до різноманітних підходів до координації надзвичайних ситуацій у різних країнах.

Дослідження підкреслює поступовий перехід від спеціалізованих функцій екстреної допомоги до складних, багатофункціональних мереж обслуговування, які відображають урбанізацію та технологічний розвиток. У дослідженні підкреслено постійну актуальність наступних принципів: стратегічного розміщення послуг, стандартизованого часу реагування на екстрені виклики та

адаптованість до сучасних загроз, таких як тероризм, стихійні лиха та зміна клімату.

Результати дослідження свідчать про те, що історична перспектива є життєво необхідною для розроблення ефективного міського планування безпеки і сьогодні. Уроки історіографії проектування служб швидкого реагування допоможуть керувати посткризовою реконструкцією міст, забезпечуючи стійкий інфраструктурний розвиток та ефективний дизайн надання безпекових послуг.

Ключові слова: архітектура; безпека; служби швидкого реагування; містобудування; інфраструктура.

Постановка проблеми. Громадська безпека не одразу формувалась як системний підхід до забезпечення безпеки громадян у всіх сферах життя. Значний історичний період в розвитку людства зайняв розвиток концепцій окремих служб, які довгий час знаходились у зародковому стані, обслуговуючи конкретні потреби, які передусім стосувалися обслуговування військових структур та відповідали на запити суспільства спорадично та безсистемно, адже не були орієнтовані на безпекове обслуговування цивільного населення. Лише протягом останніх 150 років почала формуватися концепція системного підходу до організації служб швидкого реагування, а комплексні служби, що об'єднують кілька функцій дістали свого розвитку лише в XX столітті, разом із загальним розвитком стандартизації, уніфікації та складних систем. Разом із тим, типологія споруд та комплексів служб швидкого реагування почала розвиватись лише в минулому сторіччі, хоча перші прототипи таких будівель мали місце і раніше в якості експериментальних нововведень. Аналіз передумов виникнення та формування таких прототипових споруд наведено у викладі основного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні десятиліття стали свідками посилення уваги науковців до питань громадської безпеки та функціонування служб швидкого реагування. Проте, залишається недостатньо вивченою роль історичного досвіду у формуванні сучасних принципів проектування служб швидкого реагування, що є актуальним завданням дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати процес формування та розвитку служб швидкого реагування з точки зору історіографічного аспекту, визначити основні етапи еволюції та ключові принципи їх функціонування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Концепція служб швидкого реагування розвивалася паралельно в багатьох країнах, і її розвиток часто залежав від специфічних історичних, соціальних та економічних обставин.

Перша станція швидкої допомоги, функціонально суміщена з диспетчерською, оснащеною паралельними телефонами, каретами та підстанціями для лікарів, була створена у Відні 1 травня 1883 року. Її засновником був Яромир Мунді — лікар, волонтер рятувального товариства і винахідник концепції санітарних поїздів, що були задіяні під час Австро-італо-французької війни. Ідея створити службу екстреного реагування із суміщеними функціями виникла у Мунді після пожежі в Рінгтеатрі в 1881 році, внаслідок якої загинуло понад півтисячі людей, та ще сотні постраждалих залишалися без допомоги. Я. Мунді, маючи значний досвід в медицині та організації, розробив проєкт першої в своєму роді цивільної служби екстреної допомоги, що отримала назву «Рятувальна» і включала три функціональні підрозділи: пожежну службу, службу порятунку на воді і швидку медичну допомогу. До концепції станції швидкої допомоги Мунді додав нові функціональні частини: диспетчерську з паралельними телефонами, центральну станцію з розкиданими по місту підстанціями та самі карети швидкої допомоги, які зараз відомі як санітарні автомобілі. Фактично, служба створена Мунді стала першим прототипом станції швидкого реагування, що об'єднує одразу декілька служб екстреної допомоги з різними функціями. [2]

Паралельно з Австрією, Британія стала однією з перших країн, де в кінці XIX століття почали створювати служби швидкого реагування. Лондонська служба швидкої допомоги була заснована в 1887 році та організована за принципом екстреного реагування, вона активно розвивалася, пристосовуючись до сучасних потреб. Водночас, в країні почали створювати так звані пожежні бригади поліції. Незважаючи на те, що перша британська муніципальна пожежна бригада (1824 р.) з'явилася раніше, ніж перша державна поліція (1829 р.), саме поліція швидше розгорнула мережу місцевих сил по всій країні. На той час, коли міста почали організовувати сучасні муніципальні пожежні бригади, в них вже діяли поліцейські осередки протягом багатьох років. Через це багато міст заснували свої перші муніципальні пожежні бригади як частину своїх поліцейських сил. Місто Шеффілд заснувало Поліцейську пожежну бригаду ще до Другої світової війни, після завершення якої всі пожежні бригади стали незалежними від служб поліції. [3]

У XX столітті продовжилися спроби інтеграції функцій служб екстреного реагування в одній споруді, або комплексі споруд та почалось впровадження нових підходів в організації цих служб. Так, в середині XX століття, на яку припав післявоєнний період відновлення після Другої світової війни, розвиток міст і технологій призвів до інтеграції функцій різних служб в один архітектурний об'єм — з'явилися концепції багатофункціональних служб, які могли б одночасно реагувати на пожежі, екстрені медичні випадки та техногенні

катастрофи. Зміни в містобудівних підходах також вплинули на проектування таких служб, зокрема врахування зон ризику та раціоналізацію розташування окремих підрозділів, які б охоплювали усі райони міста.

У Радянському Союзі система швидкої медичної допомоги була створена в 1930-х роках, а концепція служб швидкого реагування розвивалася в контексті великої країни з різними географічними та кліматичними умовами. В подальшому, система «03» (номер екстреної медичної допомоги) стала прикладом для організації подібних служб у країнах Східної Європи. [4]

У Німеччині, особливо після Другої світової війни, було запроваджено інтегровані служби швидкого реагування, які включали медичні, пожежні та рятувальні підрозділи. Система "Notruf 112" стала зразком для інших європейських країн у запровадженні єдиного номера екстреного виклику. Також у Німеччині було впроваджено стандарти швидкого реагування та кваліфікаційні вимоги до персоналу служб екстреної допомоги. [5]

Японія відома своєю ефективною системою екстреної допомоги, яка була розроблена з урахуванням частих природних катастроф (землетрусів, цунамі). У Японії координація служб екстреної допомоги здійснюється через Пожежний департамент, який відповідає не лише за гасіння пожеж, але й за надання екстреної медичної допомоги. Це схоже на функції Державної служби з надзвичайних ситуацій в Україні. Крім того, Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) активно підтримує різні проєкти, спрямовані на покращення координації та ефективності екстрених служб в рамках міжнародної гуманітарної допомоги. [6]

В США створення служб швидкого реагування отримало поштовх у другій половині XX століття, коли з'явилася необхідність швидкої та ефективної допомоги під час масштабних надзвичайних ситуацій. В 1960-х роках тут розпочали розвивати службу "911", яка об'єднала пожежні, поліцейські та медичні підрозділи. Система екстреної медичної допомоги (EMS) була розроблена у відповідь на аварії та медичні випадки, і до сьогодні служить зразком для створення аналогічних систем у інших країнах. [7]

У Канаді розвиток служб швидкого реагування почався активно в 1960-х роках, коли було створено інтегровані системи медичної допомоги (EMS) та служби порятунку, за зразком американських служб. Враховуючи велику площу країни та нерівномірно розподілене населення, канадські служби швидкого реагування впровадили власні унікальні підходи до екстреного реагування на надзвичайні ситуації, такі як вертолітні медичні служби тощо. [8]

У Франції велика увага приділяється інтеграції медичних, пожежних та рятувальних служб. Так, система SAMU (Service d'Aide Médicale Urgente), що була заснована в 1968 році, стала однією з перших організованих систем

медичної допомоги на основі єдиної мережі госпіталів і диспетчерських служб. [9]

Сучасний етап розвитку служб екстреного реагування розпочався у ХХІ столітті зі зміною підходу до міської безпеки. Так, останні десятиліття стали свідками розвитку концепції "містобезпеки", де служби швидкого реагування є ключовим елементом забезпечення міської пожежної, правоохоронної та енергетичної безпеки. Проектування служб згідно з цією концепцією враховує не тільки поточні потреби, але й перспективні загрози, зокрема зміни клімату, тероризм та техногенні катастрофи.

Так, наприклад, Ізраїль активно розвиває концепцію швидкого реагування через геополітичну ситуацію, в якій знаходиться, та високий ризик надзвичайних ситуацій, пов'язаних з цією ситуацією. В країні створено служби, здатні миттєво реагувати на різноманітні загрози, включаючи терористичні акти, техногенні катастрофи та природні лиха. [10]

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Історіографія проектування служб швидкого реагування демонструє еволюцію від окремих, вузько спеціалізованих служб до багатофункціональних інтегрованих систем. Цей розвиток відбувався паралельно з еволюцією міського середовища, технологічним прогресом та змінами у підходах до забезпечення безпеки населення. Історичний аналіз дозволяє виявити ключові принципи, що залишаються актуальними й сьогодні: необхідність стратегічного підходу до розміщення служб, стандартизація часу реагування та можливість адаптації до нових викликів.

Історіографія проектування служб швидкого реагування показує, що їх розвиток завжди відбувався паралельно зі змінами в міському середовищі та технологічним прогресом. Від перших диспетчерських систем до сучасних автоматизованих центрів управління, ці служби стали більш універсальними та інтегрованими. Виявлено ключові принципи, які залишаються актуальними й сьогодні: стратегічне розміщення підрозділів, стандартизація часу реагування, адаптація до нових викликів (зокрема, зміни клімату та тероризму). Досвід створення служб швидкого реагування в історичній ретроспективі може бути використаний при плануванні відновлення міст після сучасних конфліктів та катастроф, допомагаючи уникнути помилок минулого.

Список літератури

1. Figl M., Pelinka L. E. Jaromir Baron von Mundy–Founder of the Vienna ambulance service. *Resuscitation*. 2005. Т. 66, № 2. P. 121–125. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2005.03.004>
2. Coleman P. In search of Britain's oldest Emergency Services [Електронний ресурс] // National Emergency Services Museum. 2020. URL: <https://www.visitnesm.org.uk/post/in-search-of-britain-s-oldest-emergency-services> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Reinhold R. B. Skoraya Pomosch: Emergency Medical Service of the Soviet Union. *Archives of Surgery*. 1976. Т. 111, № 5. P. 528. DOI: <https://doi.org/10.1001/archsurg.1976.01360230028004>
4. Moecke H. Emergency Medicine in Germany. *Annals of Emergency Medicine*. 1998. Т. 31, № 1. P. 111–115. DOI: [https://doi.org/10.1016/s0196-0644\(98\)70292-6](https://doi.org/10.1016/s0196-0644(98)70292-6)
5. O'Malley R. N., O'Malley G. F., Ochi G. Emergency medicine in Japan. *Annals of Emergency Medicine*. 2001. Т. 38, № 4. P. 441–446. DOI: <https://doi.org/10.1067/mem.2001.118018>
6. Shah M. N. The formation of the emergency medical services system / M. N. Shah // *American Journal of Public Health*. 2006. Vol. 96, No. 3. P. 414–423. DOI: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2004.048793>
7. Elyas R. The birth of a new specialty: The history of emergency medicine in Canada. *Clinical & Investigative Medicine*. 2007. Т. 30, № 4S. P. S44. DOI: <https://doi.org/10.25011/cim.v30i4.2791>
8. Oberlin M., Douay B., Desclefs J.-P., Depil-Duval A., Ganansia O., Giraud L., Hellmann R., Noizet M., Penverne Y., Rouff E., Soulat L., Vergne M., Reuter P.-G., Douillet D. Architecture des structures de médecine d'urgence. // *Annales françaises de médecine d'urgence*. 2024. Vol. 14, No. 2. P. 121–135. DOI: <https://doi.org/10.1684/afmu.2024.0570>
9. Ellis D. Y., Sorene E. Magen David Adom–The EMS in Israel. *Resuscitation*. 2008. Т. 76, № 1. P. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2007.07.014>

References

1. Figl, M., & Pelinka, L. E. (2005). Jaromir Baron von Mundy – Founder of the Vienna ambulance service. *Resuscitation*, 66(2), 121–125. <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2005.03.004> (in English)
2. Coleman, P. (2020, May 1). In search of Britain's oldest emergency services. National Emergency Services Museum. <https://www.visitnesm.org.uk/post/in-search-of-britain-s-oldest-emergency-services> (date of access: 07.04.2025). (in English)

3. Reinhold, R. B. (1976). Skoraya Pomosch: Emergency medical service of the Soviet Union. Archives of Surgery, 111(5), 528. <https://doi.org/10.1001/archsurg.1976.01360230028004> (in English)
4. Moecke, H. (1998). Emergency medicine in Germany. Annals of Emergency Medicine, 31(1), 111–115. [https://doi.org/10.1016/s0196-0644\(98\)70292-6](https://doi.org/10.1016/s0196-0644(98)70292-6) (in English)
5. O'Malley, R. N., O'Malley, G. F., & Ochi, G. (2001). Emergency medicine in Japan. Annals of Emergency Medicine, 38(4), 441–446. <https://doi.org/10.1067/mem.2001.118018> (in English)
6. Shah, M. N. (2006). The formation of the emergency medical services system. American Journal of Public Health, 96(3), 414–423. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2004.048793> (in English)
7. Elyas, R. (2007). The birth of a new specialty: The history of emergency medicine in Canada. Clinical & Investigative Medicine, 30(4S), S44. <https://doi.org/10.25011/cim.v30i4.2791> (in English)
8. Oberlin, M., Douay, B., Desclefs, J.-P., Depil-Duval, A., Ganansia, O., Giraud, L., Hellmann, R., Noizet, M., Penverne, Y., Rouff, E., Soulat, L., Vergne, M., Reuter, P.-G., & Douillet, D. (2024). Architecture des structures de médecine d'urgence. Annales françaises de médecine d'urgence, 14(2), 121–135. <https://doi.org/10.1684/afmu.2024.0570> (in French)
9. Ellis, D. Y., & Sorene, E. (2008). Magen David Adom—The EMS in Israel. Resuscitation, 76(1), 5–10. <https://doi.org/10.1016/j.resuscitation.2007.07.014> (in English)

Abstract

Yurii Nosov, postgraduate student, "Architecture and urban planning" direction of the National Academy of Fine Arts and Architecture

Olena Rozdorozhnyuk, Candidate of Architecture, Associate Professor of the Department of Architectural Designs of the National Academy of Fine Arts and Architecture

Formation and establishment of fast response services. Historiographic aspect

The study explores the historiographical development of rapid response services, aiming to identify their key evolutionary stages and foundational principles that influence their modern implementation. Public safety systems did not emerge as comprehensive models immediately. For much of history, emergency services were fragmented, often limited to military or isolated civilian needs. It wasn't until the past 150 years that a systemic approach to emergency services began to form, evolving significantly throughout the 20th century.

Using historical, comparative, and analytical methods, the authors examine archival records and historiographical literature to trace the emergence and integration of rapid response units globally. Key milestones include the founding of the first integrated ambulance station in Vienna in 1883 by Jaromir Mundy, and the evolution of British, Soviet, German, Japanese, American, and Canadian systems. Each development was shaped by unique geopolitical and technological contexts, resulting in diverse approaches to emergency coordination.

The research underscores the gradual shift from specialized emergency functions to complex, multifunctional service networks that reflect urbanization and technological growth. It highlights the enduring relevance of certain principles: strategic service placement, standardized response times, and adaptability to contemporary threats such as terrorism, natural disasters, and climate change.

The findings suggest that a historical perspective is vital for effective urban safety planning today. Lessons from past developments can guide the post-crisis reconstruction of cities, ensuring resilient infrastructure and efficient service design.

Keywords: architecture; security; emergency services; urban planning; infrastructure.